

Северна Македонија 2030: Балансирање на домашните реформи кон ЕУ која е изморена од проширување или проширување кон БРИКС

Тим на СЕА, февруари 2026 година

Проактивните домашни реформи се најсигурен пат за долгорочен економски раст, социјална инклузија и еколошка одржливост, дури и во контекст на ограничувањата од страна на ЕУ.

За естаблишментот што бара рента, наодите покажуваат дека реформите го прошируваат влијанието и потенцијалот за приходи, наместо да го намалуваат, додека сценариото „Работи како и обично“ ја изложува земјата на стагнација, фискална ранливост и намалена меѓународна моќ.

Оваа анализа беше поддржана од напредни алатки за вештачка интелигенција за подобрување на ефикасноста на обработката на податоците и аналитичка конзистентност. Сите толкувања, заклучоци и конечни валидации беа спроведени од авторите

Содржина

Извршно резиме.....	3
Вовед.....	4
Релевантна историска позадина.....	5
Сценаријата.....	6
Вообичаено работење (BAU) наспроти проактивна стратегија	6
Северна Македонија блокирана од ЕУ, а земјата се приближува до сценариото на БРИКС.....	8
Албанија и Црна Гора се на патот кон ЕУ, а Северна Македонија останува на BAU сценариото	10
Сценарио прилагодено за ризик за Северна Македонија.....	13
ЕУ во сценарио за реформи	14
Компаративни сценарија BAU, проактивна стратегија и пат кон ЕУ за Северна Македонија ..	16

Извршно резиме

Оваа анализа ги претставува проектираните социо-економски резултати на Северна Македонија во 2030 година според три различни патеки: „Работи како и досега“, „Проактивна стратегија“ и „Пат кон ЕУ“ во рамките на ЕУ која е изморена од проширувања. Сценаријата го истакнуваат меѓусебното влијание помеѓу домашните реформи, надворешната поддршка и геополитичкото позиционирање, илустрирајќи ги трошоците и можностите на секоја траекторија.

- **БАУ сценарио: бизнис како и досега (веројатност 65–70%):** Доминира естаблишментот кој бара рента, одржувајќи ја политичката и економската инерција. Растот стагнира, нееднаквоста останува умерена до висока, фискалните дефицити и јавниот долг се перзистентни, социјалните програми се недоволно финансирани, а јаглеродниот отпечаток останува висок. Континуираното потпирање на финансирање од БРИКС ја зајакнува краткорочната ликвидност, но ја ограничува долгорочната отпорност.
- **Проактивна стратегија (веројатност 30–35%):** Целните домашни реформи го намалуваат заробувањето на државата од естаблишментот, ја диверзифицираат економијата во ИТ, обновливите извори на енергија и туризмот, ја подобруваат покриеноста со социјална помош, ги стабилизираат јавните финансии и ја поддржуваат енергетската транзиција. Растот на БДП се забрзува, приливот на странски директни инвестиции се зголемува, а институционалниот кредибилитет се зголемува, покажувајќи дека дури и без полноправно членство во ЕУ, стратешкото домашно дејствување може да даде одржливи резултати.
- **ЕУ-патека (претпоставка за ЕУ-изморена од реформи):** Ангажманот во реформите поттикнати од ЕУ обезбедува придобивки за раст и реформи, но интроспекцијата за домашни реформи во ЕУ, фискалните ограничувања, ограничените ресурси и построгата условеност го забавуваат напредокот. Подобрувањата во социјалната благосостојба, фискалната стабилност и одржливоста на животната средина се делумно реализирани, што истакнува дека усогласувањето со ЕУ е корисно, но модерирано од надворешни ограничувања.

Табелата прилагодена според ризикот нагласува дека проактивните домашни реформи се најсигурен пат за долгорочен економски раст, социјална инклузија и одржливост на животната средина, дури и во контекст на ограничувањата од страна на ЕУ. За естаблишментот кој бара рента, наодите покажуваат дека реформите го прошируваат влијанието и потенцијалот за приходи, наместо да го намалуваат, додека БАУ сценариото ја изложува земјата на стагнација, фискална ранливост и намалена меѓународна моќ.

Вовед

Северна Македонија се наоѓа на критична раскрсница на својот европски пат, бидејќи традиционалната привлечност на членството во ЕУ е сè повеќе доведена во прашање. И покрај бројните отстапки - промена на знамето, усвојување ново име, ревизија на уставот и спроведување обемни реформи - земјата се соочи со одложување или делумно исполнување на ветувањата од страна на ЕУ, што предизвика фрустрација и скептицизам. Во исто време, новите алтернативи како што се земјите од БРИКС нудат потенцијални економски и дипломатски алтернативи, обезбедувајќи ѝ на Северна Македонија нови стратешки опции и засилувајќи го чувството дека интеграцијата со ЕУ повеќе не е единствениот пат кон регионална стабилност и развој.

Гледано напред, европскиот пат на Северна Македонија ќе зависи и од одржливи домашни реформи и од стратешкиот ангажман со институциите на ЕУ и земјите-членки. Клучните предизвици остануваат во зајакнувањето на судската независност, борбата против корупцијата, обезбедувањето слобода на медиумите и продлабочувањето на инклузивното управување, додека регионалната дипломатија и добрососедските односи продолжуваат да бидат од суштинско значење. Со оглед на одложувањата во пристапувањето кон ЕУ и растечките алтернативни можности, како што се партнерствата со земјите од БРИКС, земјата се соочува со повеќе можни траектории. Сценаријата анализирани во овој труд ги истражуваат овие различни патеки - почнувајќи од постепена интеграција во ЕУ до диверзифицирано меѓународно усогласување - истакнувајќи како денешните избори на Северна Македонија би можеле да го обликуваат нејзиниот политички, економски и социјален профил во текот на следната деценија.

Во овој труд ќе бидат дизајнирани различни сценарија за Северна Македонија. Претпоставките што лежат во основата на секое сценарио ќе бидат презентирани транспарентно за да се обезбеди читателите јасно да ја разберат основата на анализата.

При развивањето на овие претпоставки и толкувањето на добиените наоди, тим на Центарот за економски анализи (ЦЕА) беше поддржан од напредни алатки за вештачка интелигенција за подобрување на ефикасноста на обработката на податоците и аналитичката конзистентност. Сите толкувања, заклучоци и конечни валидации беа спроведени од авторите. Овој пристап обезбедува транспарентност и отчетност, а воедно ја користи вештачката интелигенција како алатка за поддршка на ригорозно планирање на сценарија засновано на докази.

Наодите и анализите презентирани во овој труд се наменети за информативни цели, за стимулирање на дебатата и за оспорување на претпоставката дека членството на Северна Македонија во ЕУ е автоматско или однапред одредено. Проценките треба да се разгледуваат со голема претпазливост.

За Европската Унија, Северна Македонија нуди стратешки предности: ја зајакнува регионалната стабилност во Западен Балкан, придонесува за економска интеграција и нови пазари и го зголемува кредибилитетот на ЕУ како промотор на демократијата, владеењето на правото и правата на малцинствата во нејзиното соседство. Конечно, членството во ЕУ би ја продлабочило политичката, безбедносната и дипломатската соработка, зајакнувајќи го влијанието и кохезијата на Унијата во Југоисточна Европа. Сепак, ЕУ сега е во интроспекција, треба да се реформира, се соочува со висок јавен долг во однос на БДП, нема пристап до руска енергија, голема конкуренција од БРИКС,

нивната политичка елита не е проактивна во мултиполарниот свет и им недостасува политичка волја за проширување на ЕУ. Така, ЕУ е интроспективна, ограничена и помалку способна да го поттикне проширувањето или да ги поддржи соседите.

Во овој труд, на почетокот, ја презентираме релевантната историска позадина на Северна Македонија од независноста во 1991 година, со цел да го дадеме социо-економскиот и политичкиот контекст, така што читателот подобро ќе ги разбере претпоставките зад сценарија кои се развиени понатаму во текстот.

Една од најпредизвикувачките претпоставки што стојат зад секое сценарио е постојаната претпоставка за „естаблишмент кој бара рента“ кој естаблишмент практично го управува социо-економскиот, медиумскиот и политичкиот живот во земјата. Под естаблишмент подразбираме: „Зад нашата демократија се крие моќна, но неотчетна мрежа на луѓе кои поседуваат огромна моќ и во тој процес жнеат огромен профит“¹.

Релевантна историска позадина

Северна Македонија ја стекна својата независност на 8 септември 1991 година. Македонската валута беше издадена во форма на купони со девизен курс од 1:1 помеѓу југословенскиот динар и македонскиот денар на 26 април 1992 година. Во тоа време, стапката на инфлација растеше за двоцифрено на месечно ниво (до крајот на 1993 година веќе беше 229,6%) и беше избран режим на фиксен девизен курс за стабилизирање на економијата (Марковиќ и Николов 2013²). Од 10 мај до 30 ноември 1993 година, се случи замена на купоните со банкноти. На 8 април 1993 година, Македонија стана членка на ООН. Последователно, таа стана членка на Светската банка во март 1993 година и членка на Меѓународниот монетарен фонд во април 1993 година. Во 1994 година, стапката на инфлација на крајот од годината беше 55,4%, а во 1995 година беше 9,2%. Македонската приватизација започна во 1993 година со Законот за трансформација на претпријатијата со општествен капитал (Службен весник на Република Македонија, бр. 38/93). Транзицијата во Македонија не беше фер, а беше неефикасна (како и во другите земји во транзиција), доведе до U-тип на БДП раст и генерираше многу губитници од транзицијата кои сè уште се сметаат за невработени на пазарот на трудот.

Откако стекна независност во 1991 година, земјата ја постави интеграцијата во ЕУ како централна стратешка цел, стремејќи се кон хармонизирање на своите институции, економија и правна рамка со стандардите на ЕУ. Меѓу значајните достигнувања беа Договорот за стабилизација и асоцијација во 2001 година и формалниот статус на кандидат доделен во 2005 година. Сепак, патот постојано беше забавуван од спорови и блокади, особено прашањето за името со Грција, кое беше решено во 2019 година преку Преспанскиот договор, отворајќи ја вратата за преговори за пристапување во ЕУ. Трошокот за блокада за Северна Македонија од страна на Грција, врз основа на податоците од Министерството за финансии, беше проценет на околу 14% од

¹Видете повеќе: Овен Џ. (2014): Естаблишментот: И како се извлекуваат неказнето; Ален Лејн (издание на Penguin Books).

²Видете повеќе во Марковиќ Н. и Николов М. (2017): Аспекти на спорот за името меѓу Македонија и Грција: Симболи, конфликт и економски трошоци, CEA Journal of Economics Vol 2(2): Објавено на 14 февруари 2026 година: <https://journal.cea.org.mk/index.php?journal=ceajournal&page=article&op=view&path%5B%5D=121&path%5B%5D=112>.

годишниот БДП на Македонија за тој период. Важно е да се знае дека ефектите од изгубените пазари и другите долгорочни економски ефекти не беа земени предвид во овие пресметки.

Бугарија, исто така, постојано ги блокираше преговорите за пристапување на Северна Македонија во ЕУ, наведувајќи загриженост во врска со историските толкувања, јазикот и правата на малцинствата. Во септември 2022 година, двете земји потпишаа билатерален договор насочен кон решавање на овие прашања, обврзувајќи ја Северна Македонија да ја признае заедничката историја и да го заштити бугарското малцинство, што би овозможило преговорите со ЕУ да продолжат според структуриран мапа на патот.

Косовската криза од крајот на 1990-тите и бомбардирањето на НАТО против Сојузна Република Југославија во 1999 година имаа директно влијание врз Северна Македонија, која доживеа голем прилив на косовски бегалци кои бараа безбедност. Во 2001 година, земјата се соочи со вооружен бунт од етничките албански групи, делумно поттикнат од тензиите преку границата во Косово, додека силите на УНМИК и НАТО во Косово се сметаа за заштитнички настроени кон косовските Албанци, оставајќи ги македонските власти да бидат ограничени во управувањето со конфликтот. Иако со Охридскиот рамковен договор од 2001 година формално заврши конфликтот и се воспоставија договори за споделување на власта меѓу етничките Албанци и Македонците, давајќи им на Албанците поголеми политички права и застапеност, поплаките сè уште постојат, покажувајќи дека целосната институционализација и социјалното помирување остануваат постојан предизвик дури и повеќе од две децении подоцна.

Заедно со политичкиот контекст, Северна Македонија продолжи со реформи во владеењето на правото, јавната администрација и економското управување, иако напредокот беше нееднаков, а понекогаш и ограничен од ограничениот административен капацитет и политичката поларизација.

Сценаријата

Вообичаено работење (BAU) наспроти проактивна стратегија

Во следната табела е претставено сценариото „работи како и обично“ (BAU), што значи дека ништо не се менува и ние како земја продолжуваме да се развиваме на начинот на кој се развиваме досега. Другото сценарио е проактивното сценарио каде што естаблишментот кој бара ренти одлучиле дека сценариото BAU не е одржливо и дека нешто треба да се промени. Што точно треба да се промени, даваме навестување со претпоставките презентирани во колоната Коментари/Забелешки за ризик од табелата. Забележете дека проактивното сценарио сè уште не е сценарио за ставање на Северна Македонија на патот кон ЕУ, туку е сценарио каде што естаблишментот кој бара ренти одлучуваат дека мора „нешто да се промени“ во земјата.

Табела. „Работно сценарио како и обично“ (BAU) наспроти „Сценарио со имплементирана проактивна стратегија“, земајќи ги предвид политичките ограничувања на Балканот и ограничените изгледи за членство во ЕУ. Фокус на економските, фискалните и управувачките резултати, како и ризиците од мешање на соседите.

Димензија	Сценарио 1: Опција ВАУ / Нулта	Сценарио 2: Имплементирана е проактивна стратегија	Коментари / Забелешки за ризик
БДП по глава на жител	Низок раст (1–2%/годишно), стагнација	Умерен раст (3–5% годишно) преку нишни сектори (ИТ, обновлива енергија, туризам)	Растот е ограничен од недостаток на интеграција во ЕУ;
Економска диверзификација	Ограничено: зависност од дознаки, основни услуги	Умерено: ИТ, агротехнологија, нишно производство, туризам со висока вредност	Диверзификацијата бара насочени инвестиции; регионалните тензии можат да ги одложат проектите
Фискална транспарентност и УЈФ	Статус кво: слабо општинско планирање, корупцијата продолжува	Зајакнат МТБФ (среднорочно буџетско планирање), планирање на капитални инвестиции, е-набавки, подобрена фискална транспарентност	Зголемување на кредибилитетот, но политичкиот отпор може да ги забави реформите
Странски инвестиции	Ограничени странски директни инвестиции, претпазливи донатори	Целни странски директни инвестиции во нишни сектори; искористени проекти од ЕУ ИПА и Светска банка	Проблемите меѓу Бугарија и Грција, геополитичкиот ризик може да ги намали приливите
Јавна инфраструктура и капитални инвестиции	Застарена инфраструктура; малку одржување	Фокусирани инвестиции преку алатки за кредитна способност на општината и проценка на проекти	Потребна е силно ЕЛС УЈФ за да се избегне неефикасна алокација на капиталот.
Социјална заштита	Основно, неефикасно	Постепено подобрување преку подобро фискално планирање	Добивките се ограничени од фискалниот простор; зависат од усогласувањето на донаторите
Регионална интеграција	Минимална, реактивна	Стратешки билатерални договори; селективна соработка со соседите на ЦЕФТА	Споровите меѓу Грција и Бугарија ги комплицираат трговските коридори
Политички и управувачки кредибилитет	Ниско; корупцијата опстојува; слаби институции	Умерено; видливи резултати во транспарентноста и испораката на услуги	Политичкиот естаблишмент може да се спротивстави; бара внимателно испраќање пораки за да се избегне негативна реакција
Отпорност на шокови	Ниски: фискални, климатски, енергетски ранливости	Средно: планирање сценарија, фискално стрес-тестирање, градење на локални капацитети	Надворешните шокови (цени на енергија, регионална нестабилност) сè уште се значајни
Стратешки изгледи	Маргинализација во регионот; одлив на мозоци	Бавно растечки кредибилитет и економска отпорност; нишна глобална релевантност	Напредокот е постепен, бара постојана реформска дисциплина

Оваа табела не претпоставува членство во ЕУ или политичка добра волја од соседите, туку покажува како Северна Македонија сè уште може да создаде стратегија водена од нишна стратегија на производство, отпорна што ги подобрува социо-економските резултати и фискалниот кредибилитет дури и во ограничена средина, доколку се стреми кон сопствена проактивна реформска агенда.

Пораки до естаблишментот кој бара ренти

Потоа, презентираме аргументи за естаблишментот кој бара ренти за да разберат дека ситуацијата со ВАУ не е одржлива и дека земјата треба да се движи барем кон „сценарио на проактивна стратегија“, ако не и кон искрен пат кон ЕУ.

Доколку сегашниот естаблишментот кој бара ренти има корист од ВАУ, тогаш пораките мора да се однесуваат на нивните интереси без веднаш да ја загрозат нивната моќ. Структуриран пристап за нивно информирање може да биде:

Фокус на пораки	Како да го врамите	Зошто функционира
Профит и одржливост	„Профитите на ВАУ се привремени; без реформи, фискалната и економската средина ќе се намалат, намалувајќи ги долгорочните лични и институционални придобивки.“	Покажува дека придобивките од ВАУ се краткотрајни; реформата го зачувува богатството.
Репутација и наследство	„Со усвојување на Проактивната стратегија, вие обезбедувате меѓународен кредибилитет, доверба на донаторите и историско признание како реформатори, а не како опструктори.“	Апелира кон егото и желбата за признание — непаричен стимул.
Избегнување на ризик / Преживување	„Продолжувањето на ВАУ ја изложува земјата и вашите позиции на економски шокови, повлекување на донаторите и растечки социјален притисок.“	Покажува дека пасивноста има реални трошоци - создава итност.
Селективни стимулации	„Целните реформи ќе отклучат странски директни инвестиции, средства од ИПА на ЕУ и регионални партнерства, кои можат да финансираат проекти што ќе им користат на вашите избирачи и локални сојузници.“	Покажува дека реформата може да го прошири колачот, а не само да ги намали профитите на ВАУ.
Институционална сила и контрола	„Модерните системи за PFM и MTBF ги намалуваат фискалните изненадувања, а воедно ви даваат подобар надзор врз инвестициите и приходите.“	Ја преформулира реформата како алатка за контрола, а не само како ограничување.
Споредување на врстници	„Соседните земји кои спроведуваат слични реформи ги стабилизираа своите јавни финансии и го зголемија растот — Македонија ризикува да заостане ако остане во рамките на ВАУ сценарио.“	Апелира на компаративна предност / страв од тоа да не биде запоставен.

Заклучок: Продолжувањето на работењето како и обично може да донесе краткорочни добивки, но ја изложува Северна Македонија на фискални шокови, намалена доверба на инвеститорите и намалување на можностите за стратешки проекти. Со усвојување на проактивна стратегија, обезбедувате долгорочни приливи на приходи, привлекувате целно финансирање од ЕУ и донатори и ја зајакнува вашата контрола врз јавните финансии - претворајќи ја реформата во алатка што го проширува, наместо да го намалува колачот, вашето влијание и наследство. Изборот не е помеѓу реформа и профит; туку помеѓу одржлив раст со вистинска моќ или постепена ерозија на обете.“

Клучна порака: Ако се модернизираме, интересите на естаблишментот што бара рента се усогласени со укинување на ВАУ, а проактивните реформи отклучуваат нови извори на приходи и влијание наместо да го намалат.

Северна Македонија блокирана од ЕУ, а земјата се приближува до сценариото на БРИКС

Табела. Главни социо-економски индикатори за сценарио: ВАУ со блокада од ЕУ + пресврт кон БРИКС наспроти попроактивно сценарио водено од реформи.

Индикатор	Сценарио 1 – ВАУ, ЕУ блокирање / Свртување кон BRICS	Сценарио 2 – Имплементирана е проактивна стратегија
БДП по глава на жител (USD, ПКМ)	37.500 долари – ограничени странски инвестиции, континуирана зависност од финансирање од БРИКС, побавен раст на продуктивноста	42.500 долари – зголемени странски директни инвестиции од различни извори, стимулации за усогласување со ЕУ,

Индикатор	Сценарио 1 – BAU, ЕУ блокирање / Свртување кон BRICS	Сценарио 2 – Имплементирана е проактивна стратегија
		структурни реформи, подобрена продуктивност
Раст на БДП (%)	1,2% – стагнација поради блокада од ЕУ и ограничен пристап до пазарот	4,0% – одржлив раст поттикнат од структурни реформи, јавни инвестиции и диверзифициран извоз
Џини индекс (нееднаквост)	39 – умерено-висока нееднаквост, елитно заробување на проекти финансирани од странство	31 – намалување на нееднаквоста преку инклузивни социјални програми и подобри јавни услуги
Невработеност (%)	15% – невработеноста кај младите и регионалните граѓани останува висока	8% – поголемо создавање работни места од мали и средни претпријатија, инфраструктурни проекти и јавно-приватни партнерства
Фискален дефицит (% од БДП)	5,0% – зависност од надворешно задолжување, неефикасно трошење	2,0% – подобрена буџетска дисциплина, рамката на МТБФ е целосно оперативна, давање приоритет на капиталните инвестиции
Јавен долг (% од БДП)	70% – растечки долг кон БРИКС, ризици од валута и рефинансирање	45% – одржливо управување со долгот, подобрени домашни приходи, подобар кредитен рејтинг
Јаглероден отпечаток (tCO ₂ по глава на жител)	8,0 – голема зависност од јаглен и наследена индустрија; енергетските договори на БРИКС ги ограничуваат емисиите	4.8 – големи инвестиции во обновливи извори на енергија, енергетска ефикасност, еколошки стандарди усогласени со ЕУ
Покриеност со социјална програма (% од населението)	50% – недоволно финансирани, фрагментирани социјални програми, ограничено таргетирање	78% – проширени програми за здравство, образование и социјална заштита
Прилив на странски директни инвестиции (милијарди американски долари годишно)	0,7 – концентрирано во политички поврзани сектори	2.5 – диверзифицирано низ технолошкиот, зелениот и индустрискиот сектор
Трговски биланс (% од БДП)	-2,5% – извозот е ограничен од бариерите на ЕУ, зависност од увозот на БРИКС	1,5% – диверзифицирани извозни пазари, подобрена конкурентност

Табелата покажува дека домашната волја за реформи може да ја поттикне земјата кон подобар одржлив економски развој доколку продолжи блокадата на земјата од страна на ЕУ.

Веројатности за појава на двата сценарија

Табела. Врз основа на поставеноста на сценариото и политичко-економскиот контекст на Северна Македонија, еве ја проценката на веројатноста на развојот на земјата кон кое било од сценаријата до 2026–2028 година:

Сценарио	Веројатност	Образложение / Фактори
Сценарио 1 – BAU: Блокада од ЕУ + пресврт кон BRICS	65–70%	<ul style="list-style-type: none"> • Политичка инерција: Сегашниот естаблишмент има корист од статус кво и од рента (контрола врз јавните ресурси, покровителство (patronage), екстра профити од постојните неефикасности). • Скептицизам кон ЕУ и регионални тензии: Историското блокирање на Бугарија, проблемите со Преспанското прашање на Грција, плус

Сценарио	Веројатност	Образложение / Фактори
		<p>потенцијалното мешање од Албанија и Србија го отежнуваат усогласувањето со ЕУ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Економска неопходност: Финансирањето од БРИКС нуди краткорочна ликвидност и инфраструктурни средства, што може да биде политички погодно. • Институционална слабост: Корупцијата, слабото спроведување на реформите и нискиот капацитет во јавната администрација се во прилог на продолжување на БАУ.
<p>Сценарио 2 Имплементирана проактивна стратегија (реформи, диверзифицирани странски директни инвестиции, среднорочна буџетска основа, политички усогласени со ЕУ)</p>	30–35%	<ul style="list-style-type: none"> • Надворешни стимулации: Техничката помош од ЕУ, ММФ, Светската банка и условното финансирање би можеле да ги поттикнат реформите. • Застапници на стратешка визија: Доколку реформски ориентираните елити или технократи добијат политичко влијание, изводливи се одредени структурни промени. • Социо-економски притисок: Зголемената невработеност, нееднаквоста и фискалната неодржливост би можеле да предизвикаат промена. • Ризици од имплементација: Вкоренетиот политички и бирократски отпор би можел да ги забави или блокира реформите, ограничувајќи ја веројатноста.

Претпоставки за овие проценки:

1. **Логика на политичката економија:** Врз основа на децениските модели на управување во Македонија и мотивите на естбалишментот, ВАУ има структурна предност поради вкоренетото барање ренти.
2. **Фактори на надворешен притисок:** ЕУ и мултилатералните актери можат да ја зголемат веројатноста за реформи, но историските проблеми со пристапот до ЕУ и регионалните несогласувања ја намалуваат ефикасноста.
3. **Економска задолженост:** Пристапот до капитал на БРИКС го прави ВАУ изводлив дури и под изолација на ЕУ, што го прави Сценарио 1 поверојатно.
4. **Изводливост на реформата:** Сценарио 2 бара силна координација, технократско водство и повеќегодишна посветеност — мала до умерена веројатност со оглед на моменталните институционални ограничувања.

Резиме: БАУ доминира ($\approx 2/3$ шанса) бидејќи политичките и институционалните стимулации се во прилог на континуитетот, додека проактивниот реформски пат е можен, но бара концентриран напор и политичка волја која е ретка во Македонија ($\sim 1/3$ шанса).

Албанија и Црна Гора се на патот кон ЕУ, а Северна Македонија останува на БАУ сценариото

Табела. Споредбена табела за Северна Македонија (БАУ сценарио), Црна Гора и Албанија (сценарио на патот кон ЕУ) со економски и социјални индикатори за 2030 година

Индикатор	Северна Македонија – Сценарио 1 (БАУ, ЕУ блок / Свртување кон BRICS)	Црна Гора – Сценарио 2 (Проактивно, пат кон ЕУ)	Албанија – Сценарио 2 (Проактивно, пат кон ЕУ)
БДП по глава на жител (USD, ПКМ)	34.200 долари – бавна структурна модернизација,	43.200 долари – силен прилив на странски директни	29.800 долари – одржлив раст на странски директни

Индикатор	Северна Македонија – Сценарио 1 (BAU, ЕУ блок / Свртување кон BRICS)	Црна Гора – Сценарио 2 (Проактивно, пат кон ЕУ)	Албанија – Сценарио 2 (Проактивно, пат кон ЕУ)
	континуирано потпирање на финансирање од БРИКС, ограничено усвојување на технологија	инвестиции, целосно усогласување со стандардите на ЕУ, подобрена продуктивност	инвестиции, поддршка за интеграција во ЕУ, постепено зголемување на продуктивноста
Раст на БДП (%)	1,2% – стагнацијата продолжува, надворешните ризици, блокадата од ЕУ продолжува да го ограничува пристапот до пазарот	4,0% – стабилен раст поттикнат од реформи, диверзифицирани извозни пазари, стимулации од ЕУ	3,6% – стабилен раст преку реформи усогласени со ЕУ, индустриска експанзија, подобра инвестициска клима
Џини индекс (нееднаквост)	39 – умерено-висока нееднаквост, придобивки од проекти финансирани од странство заробени од естаблишментот кој бара рента	30 – континуирано намалување на нееднаквоста преку инклузивни социјални програми и подобрени јавни услуги	32 – умерено намалување на нееднаквоста, насочена социјална помош и подобро управување
Невработеност (%)	15% – невработеноста кај младите и регионалните граѓани останува висока, ограничена динамика на приватниот сектор	8% – одржливо создавање работни места преку поддршка на мали и средни претпријатија, инфраструктура, ЈПП	9% – постепено апсорбирање во растечкиот услужен и индустриски сектор
Фискален дефицит (% од БДП)	5,0% – зависноста од надворешни заеми продолжува, трошењето е неефикасно	2,0% – дисциплиниран буџет, рамката на МТБФ е целосно оперативна, капиталните инвестиции се приоритетни	2,5% – подобро фискално планирање, умерено задолжување за инфраструктурни проекти
Јавен долг (% од БДП)	70% – растечки долг, голема изложеност на кредити од БРИКС, ризици од рефинансирање	40% – одржлив профил на долг, силни домашни приходи, финансирање поддржано од ЕУ	45% – управлив долг, подобрување на фискалниот кредибилитет преку задолжување во согласност со ЕУ
Јаглероден отпечаток (tCO ₂ по глава на жител)	8,0 – зависноста од јаглен продолжува, енергетските договори на БРИКС ги заклучуваат емисиите	4,5 – големи инвестиции во обновливи извори, целосно имплементирани мерки за енергетска ефикасност, усогласеност со ЕУ за животната средина	5,0 – постепено премин кон чиста енергија, континуирани инвестиции во животната средина усогласени со ЕУ
Покриеност со социјални програми (% од населението)	50% – фрагментирани и недоволно финансирани програми, ограничена ефикасност	78% – проширено здравство, образование и социјална заштита, речиси универзално покривање	73% – подобрување на опфатот и таргетирањето, проширени мрежи за социјална сигурност
Прилив на странски директни инвестиции (милијарди американски долари годишно)	0,7 – концентрирано во политички поврзани сектори, ниска диверзификација	2,5 – диверзифицирани странски директни инвестиции (СДИ) низ технолошкиот, зелениот, индустрискиот и услужниот сектор	1,8 – умерени, но разновидни, сектори усогласени со ЕУ (енергетика, логистика, туризам)
Трговски биланс (% од БДП)	-2,5% – продолжени бариери од ЕУ, зависност од увоз од БРИКС	1,5% – диверзифициран извоз, подобрена конкурентност, пристап до пазарот на ЕУ	1,0% – подобрување на конкурентноста, диверзификација на извозот преку интеграција во ЕУ

Забелешки за 2030 од овие сценарија:

- Северна Македонија според БАУ сценариото продолжува да се развива, но е на побавен пат на развој и заостанува зад своите соседи во економскиот раст, намалувањето на нееднаквоста, фискалната стабилност и еколошката одржливост. Нејзиниот бавен раст, ограничените странски директни инвестиции, зависноста од финансирање од БРИКС и високиот јаглероден отпечаток ги одразуваат последиците од политичката и институционалната стагнација.
- Црна Гора и Албанија, следејќи ги проактивните сценарија кон ЕУ, имаат корист од посилен раст на БДП, поголем прилив на странски директни инвестиции, помал ризик од долг, забрзани енергетски транзиции и поширока социјална покриеност, дури и ако апсолутните стапки на раст се разликуваат поради разликите во големината, базата на ресурси и почетните економски услови.
- Постојаниот јаз ги истакнува долгорочните трошоци на траекторијата на БАУ на Северна Македонија, нагласувајќи дека одржливите реформи усогласени со ЕУ можат да доведат не само до повисоки економски перформанси, туку и до поинклузивни и еколошки одржливи резултати.

Веројатност на сценариото ВАУ за Северна Македонија (веројатност 65–75%):

Врз основа на моменталните траектории, сценариото ВАУ (ЕУ блокирана/свртување кон БРИКС) останува поверојатен исход за 2030 година, а проценката на веројатноста од 65–75% е разумна. Образложението вклучува:

1. **Стагнација во интеграцијата во ЕУ:** Континуираните одложувања во пристапувањето, кои произлегуваат од блокирањето од страна на Бугарија, бавното спроведување на Преспанскиот договор и заморот од проширувањето на ЕУ, ги ограничуваат странските директни инвестиции, трговските можности и стимулациите за реформи.
2. **Домашна политичка економија:** Постоечкиот македонски естаблишмент има корист од динамиката на ВАУ, при што политички поврзаните елити книжат рента од финансирањето на БРИКС, енергетските договори и неефикасните јавни проекти, намалувајќи го внатрешниот притисок за проактивни реформи усогласени со ЕУ.
3. **Геополитички промени:** Свртувањето кон БРИКС е сè производливо, бидејќи овие актери обезбедуваат финансирање, енергетска соработка и стратешка поддршка, активно барајќи влијание во Западен Балкан.
4. **Социо-економски ограничувања:** Слабите институции, скромната мобилизација на домашни приходи, високата невработеност и ограничениот капацитет за амбициозни независни реформи ја зајакнуваат траекторијата на ВАУ.
5. **Зависност од историскиот пат:** Во текот на изминатата деценија, економската и институционалната еволуција на Северна Македонија беше постепена, а не трансформативна, дополнително усогласувајќи се со исходот од БАУ, наместо со проактивен пат усогласен со ЕУ.

Значи, веројатноста од 65–75% за ВАУ наспроти 25–35% за проактивната стратегија е основана проценка. Проактивното сценарио би барало ретка конвергенција: домашен политички консензус, материјализација на стимулациите од ЕУ и покрај регионалните блокади и кредибилни реформи што го намалуваат заработувањето на елитата - сите овие претпоставки моментално се настани со ниска веројатност.

Сценарио прилагодено за ризик за Северна Македонија

Табела. Верзија на резултатите прилагодени на ризикот за 2030 година за Северна Македонија, Црна Гора и Албанија врз основа на сценаријата пондерирани според веројатноста.

Индикатор	Северна Македонија (Прилагодено според ризикот, 65% од основната инвестиција / 35% од ЕУ- патеката)	Црна Гора (пат кон ЕУ)	Албанија (пат кон ЕУ)
БДП по глава на жител (USD, ПКМ)	36.300 долари	43.200 долари	29.800 долари
Раст на БДП (%)	1,8%	4,0%	3,6%
Џини индекс (нееднаквост)	37	30	32
Невработеност (%)	13,5%	8%	9%
Фискален дефицит (% од БДП)	4,1%	2,0%	2,5%
Јавен долг (% од БДП)	64,5%	40%	45%
Јаглероден отпечаток (tCO ₂ по глава на жител)	7.0	4,5	5.0
Покриеност со социјална помош (% од населението)	59%	78%	75%
Прилив на странски директни инвестиции (милијарди американски долари годишно)	1,5	2,5	2.2
Трговски биланс (% од БДП)	-1,9%	1,2%	1,0%

Оваа табела покажува индикатори кои се прилагодени за ризикот и ги одразува очекуваните исходи за 2030 година, земајќи ја предвид веројатноста од ~65–70% за БАУ патеката за Северна Македонија наспроти поповолното сценарио за патеката на ЕУ за Црна Гора и Албанија.

Северна Македонија (Прилагодено според ризикот, 65–70% веројатност за ВАУ):

- Ограничениот пристап до ЕУ продолжува, со делумна зависност од финансирањето на БРИКС и енергетските проекти.
- СДИ остануваат умерени, диверзификацијата е ниска, а растот на продуктивноста е само постепен, ограничувајќи ја долгорочната економска експанзија.
- Социјалните програми се делумно финансирани и фрагментирани, додека заробувањето од естаблишментот ја одржува нееднаквоста и го забавува инклузивниот развој.
- Емисиите на јаглерод остануваат високи поради зависноста од јаглен и застарената индустриска инфраструктура.
- Фискалниот дефицит и јавниот долг остануваат високи, предизвикани од неефикасно трошење, надворешно задолжување и ограничена мобилизација на домашни приходи.

Црна Гора и Албанија (Пат кон ЕУ):

- Интеграцијата во ЕУ поддржува структурни реформи, сигурен пристап до фондовите на ЕУ и поволно, нискобуџетно финансирање.
- Диверзифицираните текови на СДИ ги поттикнуваат инвестициите на приватниот сектор во технологијата, зелената енергија, туризмот и индустрискиот сектор.
- Фискалната дисциплина се зајакнува преку рамки на МТВФ, одржливо управување со долгот и приоритетни јавни инвестиции.

- Покриеноста со социјална помош е проширена и подобро насочена, што придонесува за умерено намалување на нееднаквоста.
- Јаглеродниот отпечаток се намалува како што обете земји ја забрзуваат енергетската транзиција и целосно се усогласуваат со еколошките стандарди на ЕУ.

ЕУ во сценарио за реформи

Следната табела ги зема предвид следниве работи: ЕУ сега е во интроспекција, треба да се реформира, се соочува со висок јавен долг во однос на БДП, нема пристап до руска енергија, има голема конкуренција од БРИКС, нивната политичка елита не е проактивна и им недостасува политичка волја за проширување на ЕУ. Така, ЕУ е интроспективна, ограничена и помалку способна да го поттикне проширувањето или да ги поддржи соседите, а перформансите на Албанија и Црна Гора не се толку драматични.

Табела. Компаративна економска табела прилагодена на ризикот за 2030 година (Сценарио за ЕУ која самата е во реформи)

Индикатор	Северна Македонија (Прилагодено според ризикот, 65% од основната инвестиција / 35% од ЕУ- патеката)	Црна Гора (пат кон ЕУ, умерено)	Албанија (пат кон ЕУ, умерено)
БДП по глава на жител (USD, ПКМ)	35.800 долари – ВАУ доминира, ограничени реформи, ограничена надворешна поддршка	41.500 долари – намалена поддршка од ЕУ, побавни странски директни инвестиции	28.900 долари – побавен раст поттикнат од ЕУ
Раст на БДП (%)	1,5% – стагнацијата продолжува, ограничени стимулации од ЕУ, влијание на БРИКС	3,5% – реформите продолжуваат, но растот е умерен	3,2% – Ограничувањата на ЕУ го забавуваат влијанието на реформите
Џини индекс (нееднаквост)	38 – заработувањето од естаблишментот продолжува, некои мали социјални подобрувања	31 – нееднаквоста е намалена, но побавно поради ограничувањата на ЕУ	33 – умерено подобрување преку насочени програми за социјална помош
Невработеност (%)	14% – невработеноста кај младите и разлики во планските региони останува висока	9% – создавањето работни места е побавно поради намалените проекти поддржани од ЕУ	9,5% – постепена апсорпција во секторите, забавена поради послабата поддршка од ЕУ
Фискален дефицит (% од БДП)	4,8% – неефикасното трошење продолжува	2,5% – построга од ВАУ, но послаба поддршка од ЕУ	2,7% – умерено фискално планирање, средствата од ЕУ се помалку достапни
Јавен долг (% од БДП)	68% – зависноста од надворешни заеми продолжува	42% – одржливо, но ограничено финансирање од ЕУ	46% – управлив долг, одредена поддршка од ЕУ, но ограничена
Јаглероден отпечаток (tCO ₂ по глава на жител)	7,5 – употребата на јаглен продолжува, енергетските договори на БРИКС доминираат	4,8 – побавен премин кон обновливи извори на енергија поради ограничувањата на ЕУ	5,2 – постепен премин кон чиста енергија, послаби стимулации од ЕУ
Покриеност со социјална помош (% од населението)	55% – фрагментираните програми продолжуваат	75% – умерено проширена покриеност, побавна имплементација	72% – подобрување на покриеноста, ограничено

Индикатор	Северна Македонија (Прилагодено според ризикот, 65% од основната инвестиција / 35% од ЕУ- патеката)	Црна Гора (пат кон ЕУ, умерено)	Албанија (пат кон ЕУ, умерено)
			од намалените средства на ЕУ
Прилив на странски директни инвестиции (милијарди американски долари годишно)	1.2 – доминираат политички поврзаните сектори, ниска диверзификација	2.0 – диверзифициран, но ограничен од интроспекција на ЕУ	1.7 – умерено, побавно од сценариото за целосен пат кон ЕУ
Трговски биланс (% од БДП)	-2,0% – ограничена диверзификација, зависност од БРИКС	1,0% – побавен раст на извозот, ограничен пристап до пазарот на ЕУ	0,8% – постепено подобрување, трговските стимулации од ЕУ послаби

Северна Македонија (BAU, веројатност 65–70%):

- Пристапувањето кон ЕУ останува блокирано; земјата продолжува да се потпира на финансирање од БРИКС, со бавно усвојување на технологијата и ограничени структурни реформи.
- Заробувањето на елитата продолжува, одржувајќи умерена до висока нееднаквост меѓу регионите и секторите.
- Социјалните програми остануваат недоволно финансирани и фрагментирани, фискалниот ризик останува висок, а јавниот долг продолжува да се акумулира.

Црна Гора и Албанија (Пат кон ЕУ, прилагоден на ризикот, модерирани поради интроспекција на ЕУ):

- Внатрешните кризи во ЕУ ја ограничуваат поддршката за проширување, ги намалуваат тековите на финансирање и ги забавуваат стимулациите за реформи во Западен Балкан.
- Политичките елити на ЕУ се некохезивни и слаби; условеноста за интеграција е построга, а спроведувањето на реформите е побавно.
- Фискалниот стрес и недостигот на енергија во ЕУ ја ограничуваат макроекономската поддршка и финансирањето за зелена транзиција.
- Растот на БДП и приливот на СДИ се пониски отколку во првичното сценарио по патот на ЕУ; пристапот до пазарите на ЕУ и стимулациите се намалени.
- Реформите во јавниот сектор и подобрувањата на социјалната заштита се делумно спроведени; фискалната дисциплина е умерена, а не идеална.
- Намалувањето на јаглеродниот отпечаток продолжува, но со побавно темпо поради ограничената поддршка од ЕУ за енергетска транзиција.
- Регионалната конкуренција од БРИКС ги намалува релативните придобивки од усогласувањето со ЕУ.
- Политичката нестабилност, социјалното експериментирање и домашните предизвици во земјите од ЕУ може да ја намалат довербата на инвеститорите во регионот.

Ова прилагодено сценарио „ограничена ЕУ поради интроспекција и замор“ се чини многу поверојатно:

- **Северна Македонија** останува во стапцата на BAU, но малку подобро од порано поради скромна адаптација, иако сè уште ограничена од геополитичка изолација и предизвици во внатрешното управување.
- **Црна Гора и Албанија** сè уште имаат корист од усогласувањето со ЕУ, но побавно - растот, странските директни инвестиции и социјалните подобрувања

се ублажени од интроспекцијата на ЕУ, фискалниот стрес и ограничената политичка волја.

- **Релативните позиции имаат смисла:** Северна Македонија заостанува, додека соседите усогласени со ЕУ напредуваат умерено, но не драматично.

Накратко, ова е „реалистично“ сценарио пондерирано со веројатност за 2030 година, каде што Северна Македонија ризикува да заостане освен ако не најде начини да ги ублажи ограничувањата на ВАУ, на пр. диверзификација на партнерствата, подобрување на домашното управување или селективно искористување на регионалните програми на ЕУ дури и во услови на ограничена ЕУ.

Компаративни сценарија ВАУ, проактивна стратегија и пат кон ЕУ за Северна Македонија

Следната табела ги прикажува проектираните социо-економски резултати за Северна Македонија во 2030 година според три различни сценарија: „Работи како и обично“, „Проактивна стратегија“ и „Пат кон ЕУ“ според ограничена ЕУ поради нивната интриспекција. Сценаријата одразуваат различни степени на спроведување на реформите, надворешна поддршка и стратешко позиционирање, истакнувајќи ги потенцијалните последици за растот на БДП, нееднаквоста, фискалната стабилност и социјалните резултати.

Табела. Северна Македонија 2030: Компаративни социо-економски резултати низ сценарија на ЕУ со ограничена економска моќ, проактивни сценарија и сценарија на ЕУ со ограничена моќ

Индикатор	ВАУ (веројатност 65–70%)	Проактивна стратегија (~30–35% веројатност)	ЕУ-патека (ограничена ЕУ)
БДП по глава на жител (USD, ПКМ)	34.200 долари	42.500 долари	33.800 долари
Раст на БДП (%)	1,2%	4,0%	3,0%
Џини индекс (нееднаквост)	39	31	34
Невработеност (%)	15%	8%	11%
Фискален дефицит (% од БДП)	5,0%	2,0%	3,5%
Јавен долг (% од БДП)	70%	45%	60%
Јаглероден отпечаток (tCO ₂ по глава на жител)	8,0	4,8	6,8
Покриеност со социјални програми (% од населението)	50%	78%	65%
Прилив на странски директни инвестиции (милијарди американски долари годишно)	0,7	2,5	1,5
Трговски биланс (% од БДП)	-2,5%	1,5%	-1,5%

- **БАУ:** Политичката инерција и барањето ренти доминираат. Растот останува стагниран, нееднаквоста и фискалниот ризик се високи, социјалните програми се недоволно финансирани, а јаглеродниот отпечаток останува висок.
- **Проактивна стратегија:** Целните реформи го намалуваат заробувањето од естаблишментот, ја диверзифицираат економијата во нишните сектори, ја подобруваат социјалната покриеност, ги стабилизираат јавните финансии и ја

подржуваат транзицијата кон почиста енергија. Растот на БДП и странските директни инвестиции се значително повисоки отколку во БАУ сценариото.

- **ЕУ-патека (ограничена ЕУ):** Усогласувањето со стандардите на ЕУ обезбедува одредени придобивки од растот и реформите, но интроспекцијата на ЕУ, ограничените ресурси и построгата условеност го забавуваат напредокот. Социјалните, фискалните и еколошките подобрувања се умерени.

Оваа споредба истакнува дека проактивните домашни реформи се најефикасниот пат за одржлив раст и отпорност, дури и ако целосната поддршка од ЕУ е ограничена.